

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 241 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Аліна КОЗИРЬ
Керівник: канд. пед. наук,
доцент Олена АНІСІМОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку	7
1.1. Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження.....	
1.2. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	12
1.3. Компоненти освітньої роботи з патріотичного виховання дошкільників.....	17
РОЗДІЛ 2. Дослідження сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	25
2.1. Діагностика рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	25
2.2. Методи і форми роботи з формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.....	34
2.3. Результати проведеної роботи.....	41
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	53
Додаток А. Анкета для вихователів	53
Додаток Б. Анкета для батьків.....	55
Додаток В. Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку «Пишаємося своєю Батьківщиною – Україною».....	56

ВСТУП

Національно-патріотичне виховання завжди відіграло невід'ємну роль в освітньому процесі. Це важлива складова, оскільки формування патріотичних почуттів та цінностей, як і інших аспектів особистості, розпочинається ще в дошкільному дитинстві.

У цьому віковому проміжку діти найбільш вразливі та відкриті до оточуючого впливу. Отже, засвоєння патріотичних цінностей та знань про свою країну є доречним і важливим завданням. Саме в дошкільному віці дитина починає засвоювати базові поняття про історію, культуру, традиції своєї нації. Інформація, яку вони отримують на цьому етапі, є фундаментом їхнього розуміння світу та власної належності до нього.

Завдання національно-патріотичного виховання дошкільників представлені нормативними документами. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» одним із ключових завдань дошкільної освіти є виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, національних цінностей українського народу.

У вітчизняних дослідженнях питань національно-патріотичного виховання дошкільників активно брали участь видатні педагоги, психологи та історики. У роботах М.Боришевського, Г.Ващенка, Д.Віконської, Д.Донцова, О.Кульчицького, Ю.Липи, В.Москальця, Г.Філіпчука, Д.Чижевського, М.Шлемкевича, В.Яніва, Я.Яреми та інших відзначено, що патріотичне виховання є основою національного виховання загалом. Це засвідчує концепцію, за якою патріотичний дух є основною складовою глибокого виховання у національному дусі.

Вивчення проблем патріотичного виховання дошкільників базується на фундаментальних дослідженнях у галузі національної системи виховання. Роботи українських вчених А.Алексюка, І.Беха, А.Богуш, О.Вишневського, К. Журби, О.Захаренка, П.Ігнатенка, В.Киричка, Ю.Руденка, О.Сухомлинської, М.Стельмаховича,

Т.Усатенка, К.Чорної та інших спрямовані на вивчення патріотичного виховання та його ролі у вихованні дошкільників.

Актуальність проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, наявні суперечності між зміною концептуальних підходів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку, можливість і необхідність залучення щодо цього ефективних засобів виховання зумовили вибір теми даного дослідження *«Формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового потенціалу дошкільної та початкової освіти у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження: визначити та обґрунтувати основні методи та форми формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до поставленої мети дослідження було окреслено такі **завдання:**

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми дослідження.
2. Розкрити особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.
3. Дослідити стан сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.
4. Розробити методи та форми роботи з формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – освітній процес закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – методи та форми роботи з формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Завдання дослідження вирішувались за допомогою методів. Теоретичні: аналіз педагогічної, психологічної, філософської літератури, сучасної педагогічної періодики з дошкільного виховання, конкретизація наукової інформації, порівняння, класифікація. Емпіричні: індивідуальна та колективна бесіди з дітьми, цілеспрямоване спостереження за емоційними проявами дітей; вивчення продуктів творчої діяльності дітей; вивчення методичної документації; аналіз матеріального забезпечення ЗДО; бесіда з вихователями; анкетування вихователів; спостереження за діяльністю вихователя.

Наукова новизна дослідження: теоретично обґрунтовано проблему виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку відповідно до його оновлених підходів; виявлено і перевірено результативність запропонованих форм роботи щодо формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку; розроблено форми, методи і прийоми патріотичного виховання старших дошкільників. Діагностичні та методичні матеріали, розроблені для виконання наукової роботи, можуть бути використаними у процесі фахової підготовки вихователів ЗДО в умовах закладу різниці освіти, а також щодо здійснення наукових робіт студентів спеціальності вищої «Дошкільна освіта».

Практична значущість дослідження визначається тим, що розроблено рекомендації для вихователів ЗДО та батьків дітей щодо формування патріотичних почуттів у старших дошкільників.

Результати дослідження можуть бути використані в підготовці фахівців галузі дошкільної освіти в процесі викладання курсу «Дошкільна педагогіка» та в післядипломній освіті педагогів дошкільного фаху.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського

державного університету та в публікації «Виховання любові до рідного краю в педагогічних поглядах Ф.Фребеля», підготовленої у збірці матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи». Також підготовлено публікацію до «Магістерських студій» - «Специфіка формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні основи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку

1.1. Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження

У сучасному визначенні стандартів дошкільної освіти зазначено, що у дітей старшого дошкільного віку має бути вироблена соціально-громадянська компетентність. Ця компетентність передбачає засвоєння елементарних знань про власну країну, її символіку, традиції та звичаї. Зокрема, старший дошкільник повинен мати усвідомлення того, що рідна країна наявна на певній території, на якій проживають представники українського народу. Важливо, щоб вони були ознайомлені із культурним спадком, звичаями, мовою свого народу.

Патріотичне виховання є однією з ключових тем сучасної педагогіки, яка становить актуальний об'єкт дослідження. Поняття «патріотичне виховання» має тісний зв'язок з іншими поняттями, що послідовно розкривають його сутність. Одним із найважливіших з них є «патріотизм», який передусім визначається як духовно-моральна якість особистості.

Помітний внесок у дослідження патріотичного виховання зробили відомі українські вчені І. Бех та К. Чорна [4]. Їхні праці щодо патріотичного виховання розкривають патріотизм як беззаперечну любов до Вітчизни та народу, бажання піднесення держави на міжнародному рівні, готовність допомагати розвитку та захисту Вітчизни.

Поняття «патріотизм» може бути розглянуте з різних категорій. У широкому соціально-культурному контексті патріотизм трактується як активна взаємодія з історією, культурою, досягненнями та проблемами країни. Суб'єктом патріотизму виступає особистість, яка має соціально-значущі завдання, такі як усвідомлення власної історичної, культурної, національної та духовної приналежності до Батьківщини [18].

Науковий аналіз поняття «патріотизм» розглядався у працях численних дослідників з соціології, філософії, психології та педагогіки. Серед них можна відзначити В.Афанасьєва, І.Бека, Г.Біленьку,

П.Ігнатенка, Ф.Константинова, Л.Кошугу, В.Лебединського, О.Леонтєва, Л.Міщенко, В.Сластьоніна, М.Терентія, К.Чорну та інших.

Оснoву патріотизму складає комплекс знань, переконань та почуттів, які дозволяють людині розуміти та оцінювати власне ставлення до родини, краю та Вітчизни. Патріотизм базується також на відношенні до історії та культури свого народу, традицій родини, подій з минулого, які вважаються цінністю для рідних людей. Патріотизм виявляється не лише через свідомість та переконання, але й через відповідні почуття, які відтворюють патріотичну життєву позицію особистості.

Сучасний український патріотизм не обмежується виключно спілкуванням на рідній мові чи прихильністю до культурних цінностей. Він визначається як світогляд, що ґрунтується на повазі до країни та глибокій прив'язаності до малої батьківщини. Під цим кутом зору питання національного виховання дітей було досліджено сучасними українськими вченими, такими як А. Богуш, Н. Кирста, Н. Лисенко, Н.Луцан, О. Макаренко, Л. Плетеницька, Н. Рогальська та інші. В їхніх дослідженнях відзначалися окремі аспекти вивчення українського народознавства у дошкільних навчальних закладах, а також аналіз залучення дітей до української народної творчості. Також інші вчені, зокрема В. Зелюк, Г. Клобак, Е. Павленко, І. Таран, досліджували аспекти залучення дітей до української народної творчості [40, с.75].

Більшість науковців, що досліджували патріотичне виховання, вказують на його філософське підґрунтя, яким є національна свідомість народу, яка виражається у його ментальності. В цьому плані збігаються погляди таких дослідників, як І.Бех, Д.Прасол, В.Сухомлинський, Ф.Ефендієв.

Під час розгляду проблеми виховання патріотизму ми використовуємо визначення, яке описує патріотизм як «м'яко керований педагогічний процес щодо передачі та засвоєння духовно-культурних

цінностей» [13]. З такою позицією патріотизм виступає як духовна цінність, яка поєднує загальнолюдські та національно-культурні аспекти.

Вчений І.Бех визначає ключові аспекти патріотизму, підкреслюючи його безумовність та високий смисловий зміст – цінність. Він також наголошує на можливості формування цих аспектів у дітей старшого дошкільного віку, звертаючи увагу на зовнішні орієнтири особистості, такі як уподобання, стремління та намагання [5, с. 4].

У своїх дослідженнях І.Бех аналізує компонентний склад патріотичного почуття, вказуючи на такі аспекти: любов до свого народу та відданість власній країні; суспільна спрямованість цінностей та розвиненість моральних якостей, включаючи почуття власної гідності, що формує національну самосвідомість [3, с. 5].

Варто відзначити, що, урахувавши історичний контекст та його вплив на значення слів, особливо у 18 столітті, коли формувалася вітчизняна педагогічна думка, слова «патріот» та «громадянин» використовувалися як синоніми.

Смислове визначення терміну «громадянин» в минулому мало відмінне розуміння, але не зовсім схоже на його сучасне тлумачення. Громадянин не обмежувався лише підпорядкованістю законам; це був активний учасник, який прагнув до справедливості і благополуччя свого народу та країни, індивідуум, що виявляв активність і прогресивність.

«Громадянське виховання – це напрям виховання, що має на меті формування особистості, що відчуває відповідальність за свої громадянські обов'язки, розуміє глибоко, що від її дій залежить не лише її власне життя, а й доля оточуючих, народу та держави в цілому» [11, с. 15].

Реалізація громадянського виховання можлива лише в умовах демократичного суспільства. Тоталітарні режими підтримують примусовий припис до «ідеалів» певної політичної сили та ідеологічних

позицій, що веде до маніпуляцій свідомістю, починаючи з раннього дитинства, за допомогою специфічного виховання відповідно до цих цілей.

Педагог та реформатор педагогічної думки К. Ушинський, народився на Чернігівщині, пропагандував принцип «народності» в вихованні. Він акцентував увагу педагогів на важливості врахування національних особливостей при виборі методів, форм та змісту педагогічної діяльності. К. Ушинський стверджував, що система виховання впливає з історії народу, його культури, і віддавав перевагу такому підходу в педагогічній практиці [37, с. 94].

Патріотичне виховання як процес включення молодого покоління в цінності демократичного (громадянського) суспільства передбачає активний формування основ громадянської культури у ньому.

С. Русова, видатна громадська діячка України, приділяла велике значення ролі педагога, який засвоює в дітей поняття громадянства, духовності та патріотизму. Вона визначала основні вимоги до національних освітніх установ та відводила громадянському вихованню дітей особливу роль, враховуючи національні особливості [34].

Підходячи до патріотичного виховання, С. Русова визначала його як систему вискоєфективних ідей, принципів, методів та доступних емоційно насичених засобів для роботи з дітьми. Основні принципи патріотичного виховання визначають ключові аспекти, які визначають організацію навчально-виховного процесу [38, с. 49].

Великий внесок у розуміння патріотичного виховання як духовно-морального розвитку особистості зробив В. Зіньківський, віддавши перевагу моральній чистоті душі дитини як ключовому і глибокому фактору її духовного зростання. Із самого початку дитина відрізняється щирістю, наївністю та відкритістю перед світом та людьми. Це формує основну морально-виховну силу, яка спонукає її рухатися від незнання до добра. Важливим є той факт, що етичний розвиток дитини

починається дуже рано, навіть якщо повний дозрівання на етичному рівні ще не досягнуто у дошкільному віці [39, с. 301].

У 1960-х роках відомий український гуманіст і педагог В.Сухомлинський акцентував на важливості патріотичного виховання через ознайомлення дітей з історією та культурою своєї рідної землі. Він закликав до ознайомлення дітей з рідним краєм, народними традиціями, героями та використання подій історії для виховання гордості за власний народ. Це знання, на думку В. Сухомлинського, має здійснюватися у практичних формах, таких як екскурсії [35, с. 325].

Погляд академіка Д. Лихачова на патріотизм вказує на його сутність як почуття любові до Вітчизни, яке, на жаль, у сучасному світі втратило свою первісну вагомість. В його концепції поняття «Вітчизна» включає всі аспекти життя: територію, клімат, природу, соціальний лад, мову, культурні особливості, а також духовність народу, творчі досягнення, які призводять до формування унікальної культурної спадщини. Лихачов висловлював думку, що для досягнення справжнього розуміння та приналежності до свого народу, необхідно сприймати його духовну сутність та активно долучатися до його творчих зусиль [33].

Отже, аналіз філософської, гуманітарної та психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про патріотизм як моральну якість особистості, проявляється в її здатності ідентифікувати себе з власним народом, у глибокій любові та відданості рідній Вітчизні, а також у потребі постійно зростати духовно та інтелектуально на користь величі та славі своєї країни. Це включає готовність за будь-яких обставин захищати національні інтереси свого народу та демократичні цінності, а також активно працювати на зміцнення суверенітету та незалежності держави.

1.2. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Громадянська складова національно-патріотичної компетентності старших дошкільників включає в себе широкий спектр знань та уявлень, пов'язаних з національною ідентичністю та загальнолюдськими цінностями. У цьому віці дитина вже має певне розуміння понять, пов'язаних зі своєю країною та іншими народами.

По-перше, старший дошкільник має відомості про свою державу, включаючи знання про її символи та історію. Він усвідомлює, що народ і національні особливості українців є частиною його життя. Дитина також має знати про національних героїв та виявляти повагу до них, а також вшановувати національні святині.

По-друге, старший дошкільник розуміє, що рідна країна має певну територію, на якій живуть українці, і вони мають свою унікальну культуру, звичаї та мову. Він може розрізнити поняття «людство», «народ» і «нація», що допомагає йому розуміти світ навколо себе. Крім того, важливим аспектом є повага до звичаїв інших народів, що сприяє формуванню толерантного та відкритого ставлення до різноманітності культур [2, с. 15].

Сутність виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку полягає у комплексному процесі, що базується на загальному розвитку особистості дитини, включаючи розвиток самосвідомості, самооцінки та емоційно-почуттєвої сфери.

У період старшого дошкільного віку, який настає після попередніх ступенів розвитку, виникають значущі психологічні зміни. Дитина цього віку виявляє більше прагнень до самостійності, здатності висловити власну думку, прийняти рішення та зберегти ідентичність у групі однолітків. Існує також здатність до виконання простих обов'язків та виконання доручень дорослих. У цьому віці, який припадає на 6-7 років, психологічні риси виражаються в емоційності та чутливості, а також в стабільності співпереживань.

Серед інших аспектів, характерних для цього віку, є значуща наслідуваність. Це властивість дитячої психіки, коли діти наслідують дорослих у діях, стилі поведінки та способах взаємодії, як позитивних, так і негативних. Вони є досить вразливими перед зовнішніми впливами, і тому створення сприятливого соціального оточення має важливе значення для формування правильних цінностей.

Психолог О. Кононко виділяє три ключові чинники, які впливають на формування патріотичних почуттів у дітей і пов'язані з їх соціалізацією та взаємодією з оточуючим середовищем:

1. Міжособистісна взаємодія є надзвичайно важливим аспектом, що спроможний створити найіндивідуалізованіші ситуації впливу на дитину. Прикладом такої взаємодії може слугувати патріотична позиція батьків дитини, які активно беруть участь у громадянсько-патріотичних заходах, акціях волонтерства. Особливо цінним вважається факт, коли дорослі детально пояснюють дитині правильну поведінку в різних життєвих обставинах, ситуаціях вибору та інших. В цьому взаємодії закладено усвідомлення моральності власних вчинків, що формує глибоке розуміння «портрету справжньої людини», українця як носія високих людських рис та цінностей.

2. Серед інших підходів до взаємодії дорослих з дітьми варто відзначити соціально-конструктивне оточення переконань. Цей підхід є широко поширеним, зокрема в ситуаціях, коли вихователь намагається переконати дітей у чомусь, змусити їх погодитися з висловленими твердженнями або вчинити певні дії. В таких ситуаціях один дорослий впливає на багатьох дітей одночасно. Наприклад, під час проведення спеціально організованих виховних заходів в дошкільних закладах, спрямованих на формування соціально-морального розвитку та патріотичної позиції у дітей. При цьому важливо, щоб дорослий, який впливає на дитину, володів навичками риторики, був емоційно включеним та володів основами акторської майстерності.

3. Засоби масової інформації, включаючи аудіо- та відеоматеріали, телебачення, друковані видання (журнали, газети, буклети, рекламна продукція), відіграють значущу роль в опосередкованому впливі на дитину. Цей вплив є практично щоденним і дуже привабливим для дітей. Завдяки засобам масової інформації, в їх свідомості закладаються образи цінностей, які можуть бути навіть провокативними та впливовими [20].

Розглядаючи дану проблему, важко не відзначити зростаючий негативний вплив, який сучасне суспільство отримує від телебачення, Інтернету та інших медійних ресурсів. Вони значно перевищили вплив, який справляють сім'я, школа та інші соціальні інститути. Зараз людині, чи то молодій, чи дорослій, дуже складно розрізнити власні переконання, думки та бажання від тих, що на неї нав'язуються ззовні. Одним з від'ємних аспектів виховання дітей і молоді є відсутність чітких життєвих орієнтирів, деградація життєвих принципів та моральних цінностей. Саме тому питання патріотичного виховання дітей стає особливо актуальним. Згідно з поглядами О. Кононка, період старшого дошкільного віку є часом виникнення та формування особистості, встановлення її ціннісного фундаменту та становлення первинних світоглядних поглядів [21, с. 28].

Вік старшого дошкільняти дозволяє впливати на ставлення особистості до соціуму, рідного краю та культури свого народу. О.Вишневський підкреслює, що саме раннє дитинство є «колискою патріотизму». Він виділяє три етапи розвитку національної свідомості (етнічний, територіальний та державницький), а перший із них, етнічно-територіальне самосвідомлення особистості, є етапом «закладання коренів патріотизму» [12, с. 35].

На думку ряду вчених, до яких відносяться І. Бех, Г. Беленька, А.Богуш, Н. Бондаренко, А. Гончаренко, Н. Гавриш, О. Денисенко, О.Кононко, К. Крутій, О. Кириченко, Н. Лисенко, В. Лаппо,

М.Стельмахович, Т. Поніманська, Н. Рогальська та інші, період від 6 до 7 років визначається як час становлення національного характеру. Процес включає в себе виховання любові до рідного краю та національної культури, а також формування почуття поваги до інших народів, їх ментальності та культурної спадщини. Відзначено, що результатом патріотичного виховання є сформованість патріотичних почуттів. Термін «патріотичні почуття» визначається як «вираження особистістю свого ставлення до Вітчизни» [10].

Почуття патріотизму можна розглядати як вищі духовно-моральні цінності, які включають ставлення до різних форм довкілля – як природного, так і соціального – а також відношення до самого себе і до інших людей. Основними складовими патріотичних почуттів є:

Любов до рідної природи: Виявлення турботи та поваги до природного середовища, що оточує особу, як частину її ідентичності та культурного спадку.

Шанування рідної мови: Розуміння важливості та цінності власної мови як невід'ємної частини національної самосвідомості.

Почуття приналежності до свого народу та держави: Відчуття спільноти і злиття зі своїм народом та країною, визнання їхнього значення для особистого і колективного існування.

Гордість за героїчні подвиги минулого та сьогодення: Почуття гордості та поваги до історичних та сучасних досягнень свого народу, включаючи героїчні вчинки та звершення.

Повага до історії свого народу, його традицій, менталітету, вірувань тощо: Усвідомлення та повага до культурного спадку, історії, традицій та цінностей, які визначають національну ідентичність.

Ці компоненти взаємодіють та формують цілісне розуміння патріотизму, в якому має місце не лише любов до рідного краю, але й глибока повага до його культурного багатства та спадку [36].

Характерною особливістю формування патріотичних почуттів у дітей віком 6-7 років є їхнє базування на взаємодії з любов'ю до батьків, сім'ї, рідного дому, а також на відношенні до власної групи в дитячому садочку та природи рідного краю, міста чи села. На це вказують такі автори, як А. Богуш, О. Денисюк, В. Степова, Н. Гавриш, А. Анцифірова, Л. Кокуєва, В. Лаппо, Ф. Левін-Щиріна, В. Нечаєва. Патріотичні почуття дошкільників вирізняються своєрідною яскравістю та вираженою емоційністю.

Під патріотичними почуттями мається на увазі вияв особистістю своєї прив'язаності до Вітчизни [7].

Поступово, у міру більш глибокого та комплексного ознайомлення з навколишнім світом, діти розширюють свої уявлення про рідне місто і свою країну. Цей процес збагачує їхнє розуміння історії, природи та особливостей їхнього оточення, надаючи цим поняттям новий, більш глибокий зміст. Такий інтенсивний контакт із навколишнім світом вкладає основи почуття любові до Батьківщини [6].

Вчені розглядають різні аспекти патріотичного виховання, враховуючи психологічні та вікові особливості дітей, а також засоби реалізації процесу патріотичного виховання у дітей віком 6-7 років. Наприклад, А. Богуш та Н. Гавриш виділяють дві основні складові у національно-патріотичному вихованні, де перша служить підґрунтям для другої:

Моральне виховання: Ця компонента передбачає освоєння дитиною загальнолюдських цінностей, моральних норм суспільного життя та інших аспектів.

Національне виховання: Основна мета цієї складової полягає в формуванні почуття любові до батьківщини, розвитку ціннісного ставлення особистості до рідної землі, українського народу, його історії, культури та традицій [9].

Т. Поніманська визначає структуру національного почуття як комплекс емоцій, що відображають особисті відчуття людей щодо своєї нації, її потреб і норм життя, а також їхнє ставлення до інших народів. Це включає в себе вміння розуміти, вивчати та знати історію, звичаї та культуру власного народу, а також виявляти бажання вчитися та працювати на благо своєї держави.

Отже, особливості виховання патріотичних почуттів у дітей пов'язані передусім з характеристиками періоду старшого дошкільного віку, а також з розвитком їхньої емоційної сфери.

1.3. Компоненти освітньої роботи з патріотичного виховання дошкільників

Роль педагогів у цьому процесі надзвичайно важлива. Вони мають створити сприятливе освітнє середовище, в якому діти зможуть відчувати свою належність до українського народу, засвоївши його історію та цінності. Вихованці дошкільних закладів повинні розуміти, що їхнє буття пов'язане з долею країни, і вони мають бути гідними спадкоємцями своєї національної спадщини [8, с. 4].

Вже на етапі дошкільного віку важливо покласти основи для формування життєвої позиції майбутнього громадянина-патріота. Це включає в себе виховання поваги до батьків, родоvodu, традицій та історії власного народу, розвиток працьовитості, виховання патріотичної самосвідомості та громадянської відповідальності, орієнтацію на повагу до законів Української держави та володіння державною мовою.

У попередньому столітті відчуття України як Батьківщини та належності до української громади формувалося на початковому етапі. Проте знання та сприйняття про державу розглядалися окремо від емоційної сфери. Одна з причин цього – прагнення поповнити інформаційне поле.

Зрозуміло, що знання, які здобуті поверхнево та без емоційного занурення, не впливають на формування патріотичних почуттів. Саме через особистий приклад дорослих діти можуть вбачати сенс та значення патріотизму.

Сучасний період характеризується важливістю швидкого зростання дітей у військових умовах. Цей фактор зумовлює необхідність врахування емоційних вражень та життєвого досвіду. Діти, незалежно від місця проживання, отримують глибокі почуття, які формують їх патріотичну позицію. Спільні емоційно насичені дії батьків та інших дорослих сприяють формуванню чіткої патріотичної життєвої позиції.

Отже, національно-патріотичне виховання в дошкільній освіті має особливе значення. Воно включає у себе формування патріотичних почуттів та цінностей, які базуються на емоційно насичених діях дорослих та власному життєвому досвіду, що допомагають дітям розуміти глибину патріотизму та значення для нації [29, с. 14].

Цілісність та економічне відродження України є взаємопов'язаними зусиллями, які залежать від кожної окремої особистості, включаючи у себе свідомість щодо своєї ролі в суспільних подіях та відповідальність за майбутнє Вітчизни, цінності та світогляд.

Сім'я є основою для встановлення міцного фундаменту здорової національної самосвідомості у дитини. Однак, нарівні з сім'єю, важливий вплив на формування особистості має і дошкільна освіта, а також шкільне оточення.

Патріотичне виховання представляє собою складну систему соціально-педагогічного впливу. Ця система охоплює передачу життєвого досвіду з покоління в покоління, соціалізацію дитини, формування в ній духовно-моральних цінностей, включаючи любов до Вітчизни, збереження та розвиток традицій свого народу та його культурних цінностей, а також розвиток почуття власної гідності та поваги до культури інших народів.

Патріотичні почуття не ростуть природньо, вони формуються та розвиваються під впливом засобів та методів виховання, а також в умовах, де дитина живе [24, с. 12].

Здоровий дорослий громадянин перейматиметься турботою про проблеми Вітчизни, якщо в його дитинстві було належним чином сформовано досвід співпереживання з рідними в сім'ї та однолітками у дошкільних закладах. Він вчиться бачити природну красу своєї країни та прагне її берегти, основується на спостереженнях з дитинства. Освідчений дорослий активно працюватиме на користь своєї Батьківщини, якщо в дитинстві було навчено добросовісно та відповідально виконувати будь-які завдання, які він береться здійснювати.

Формування картини світу для дітей є важливим завданням, яке здійснюють дорослі, зокрема педагоги. Важливою передумовою успішного патріотичного виховання є готовність педагога до цього процесу. Відповідно такий педагог:

- розуміє необхідність володіння рідною та державною мовами на високому рівні;
- прагне активно здобувати теоретичні знання та практичні навички для компетентного вибору змісту освітнього процесу;
- здатний систематично структурувати навчальний матеріал через блочно-тематичне планування;
- оволодіває сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями [16, с. 5].

Педагогічна практика показує, що організація патріотичного виховання дошкільників є специфічною, оскільки вона не виокремлена у Базовому компоненті дошкільної освіти. Часто педагоги проводять окремі виховні заходи відповідно до календаря, не завжди зосереджуючись на конкретних якостях, які вони намагаються виховати у дітей. Виховні завдання не завжди мають послідовний характер,

можуть бути формальними та не завжди спрямовані на досягнення кінцевого результату. Звертаючись головним чином до інформаційного та змістового компонентів, педагоги не завжди надають дітям можливість висловити свої емоційні реакції на події чи об'єкти, а також не забезпечують їх реалізацію у практичній діяльності.

Проаналізувавши зміст завдань, пов'язаних з патріотичним вихованням, педагоги мають за завдання:

- формувати у дітей уявлення про морально-етичні норми та цінності, які є важливими для суспільства;
- сприяти розвитку емоційного інтелекту дошкільників, підтримувати їхні співпереживання та чутливість;
- сприяти формуванню позитивного ставлення до членів сім'ї, однолітків, дорослих та інших соціальних груп [2].

Ці аспекти спрямовані на розширення комунікативних здібностей дітей та розвиток в них почуття взаємодії, співпереживання та поваги.

Пізнавальний розвиток у дітей передбачає активний процес формування первинних уявлень про Батьківщину, охоплюючи такі аспекти як:

- розуміння себе та інших осіб;
- сприйняття об'єктів природи та соціального середовища;
- ознайомлення з українськими національними традиціями та святами;
- усвідомлення спільності всіх людей на планеті Земля.

З метою покращення ефективності роботи з дітьми, педагогам важливо виконувати наступні основні завдання:

- створювати систему патріотичного виховання в закладі дошкільної освіти;
- забезпечувати комплексний організаційно-методичний супровід у роботі з дітьми;

- сприяти активній взаємодії між дорослими, які беруть участь у навчальному процесі;

- гарантувати повноцінний розвиток особистості дошкільника.

У програмі «Дитина» визначено такі компоненти освітньої роботи з патріотичного виховання, а саме:

1. Змістовний компонент, що передбачає передачу дітям знань на їхньому рівні розуміння. Тематика включає в себе такі аспекти:

- історія та культура українського народу на прикладі родини, оточення, рідного місця;

- природа рідного краю та країни;

- державні символи України та герби місцевостей;

- національний одяг у різних історичних та сучасних аспектах;

- характеристик типових особистісних рис українців на основі життєвих прикладів видатних постатей минулого та сучасності;

- мистецтво, звичаї та традиції українського народу, ремесла рідного краю та народних майстрів [17].

Завдання педагогів полягає у тому, щоб цілеспрямовано передавати ці аспекти дітям, використовуючи зрозумілу їм мову та методику.

Емоційно-спонукальний компонент в патріотичному вихованні дітей спрямований на вироблення позитивного емоційного ставлення до оточуючого середовища та соціальних подій, активне залучення дітей до суспільно корисної праці, їхню участь у важливих соціокультурних подіях та святкових заходах. Для навчання дітей розрізняти прекрасне у світі, ми організуємо спостереження за оточуючими об'єктами в їхньому найближчому оточенні, сприяємо моментам насолоди природою у різні пори року.

Операційно-діяльнісний компонент надає можливість реалізувати здобуті дітьми знання та емоційне ставлення до навколишнього світу під час самостійної та колективної продуктивної

діяльності. Важливо акцентувати увагу на розвитку робочих навичок, таких як наполегливість, відповідальність, бажання допомагати іншим.

Серед найефективніших методів роботи з дітьми в рамках патріотичного виховання виділяються:

- інтегровані заняття, спрямовані на вивчення різних аспектів культури та історії;
- тематичні проєкти, що дозволяють глибше розкрити конкретну тему або аспект патріотичного виховання;
- традиційні та віртуальні екскурсії, які допомагають дітям краще пізнати свою країну та культурну спадщину;
- пошуково-дослідна діяльність, що сприяє розвитку аналітичних та критичних навичок;
- флешмоби, квести, які активно залучають дітей до вивчення і практичного застосування патріотичних цінностей;
- толоки та благодійні акції, спрямовані на підтримку спільної справи та допомогу оточуючим;
- конкурси, виставки та свята, що відображають патріотичні аспекти;
- партнерська взаємодія дітей та дорослих, сприяючи взаємному розвитку.

Організаційно-методичне забезпечення роботи з патріотичного виховання включає планування освітньої роботи та оцінку результатів. Комбінація різних форм планування, включаючи блочно-тематичне планування, допомагає системно охопити змістові аспекти патріотичного виховання, відповідно до календаря визначних подій та свят.

Важливою складовою організаційно-методичного забезпечення є моніторинг компетентності дітей старшого дошкільного віку, спрямований на визначення рівня їхніх досягнень та потреб у подальшому розвитку в рамках патріотичного виховання.

Ми визначили та систематизували три рівні прояву патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку відповідно до класифікації Марії Шиловой:

1. Стійкий рівень: Діти на цьому рівні володіють системою уявлень про родину, рідне місто, Україну та свою етнічну приналежність. Вони демонструють активно-позитивне ставлення до загальнолюдських та громадянських цінностей. Також, вони мають позитивний досвід патріотичної поведінки, який виявляється у їхніх діях та вчинках.

2. Ситуативний рівень: На цьому рівні діти мають базові знання про свою родину, рідне місто та Україну. Вони відзначаються стійким позитивним ставленням до загальнолюдських та громадянських цінностей. Однак патріотична поведінка на цьому рівні є ситуативною та може виникати під впливом зовнішнього спонукання.

3. Фрагментарний рівень: Діти на цьому рівні мають лише фрагментарні знання про свою сім'ю, рідне місто та Україну. Їхнє ставлення до загальнолюдських та громадянських цінностей може бути нейтральним або навіть негативним. Вони не виявляють особливого інтересу до соціально значущої діяльності.

Аналіз цих рівнів дозволяє з'ясувати готовність дітей проявляти позитивну патріотичну поведінку на різних рівнях активності. Це надає можливість коригувати та удосконалювати освітні практики в галузі патріотичного виховання [28].

Важливо підкреслити, що процес засвоєння дітьми патріотичних цінностей та норм поведінки є тривалим. Патріотичність не є вродженою рисою, і ці цінності повинні бути цілеспрямовано формовані у дітей в процесі різноманітної пізнавальної та практичної діяльності. Цей процес може успішно реалізовуватись під керівництвом кваліфікованих вихователів, які самі є патріотами та мають відповідний досвід та компетентність.

РОЗДІЛ 2.

**Дослідження сформованості патріотичних почуттів у дітей
старшого дошкільного віку**

2.1. Діагностика формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Процес формування покоління українських патріотів слід започатковувати ще на етапі дошкільного дитинства, коли встановлюється система культурних цінностей людини. У цей період діти засвоюють традиції українського народу, вивчають його фольклорну спадщину. Дорослі відіграють ключову роль у вихованні шанобливого ставлення до рідної мови та у формуванні культури міжетнічних та міжособистісних взаємин.

Базовий компонент дошкільної освіти відображає необхідність та актуальність найбільш раннього патріотичного виховання дітей. Акцентується важливість формування у них основ патріотизму та розвитку патріотичних почуттів. Такий підхід дозволяє закладати надійні основи для глибокого розуміння та відданості рідній країні у майбутньому [1].

Педагогічний експеримент проходив на базі закладу дошкільної освіти № 4 Херсонської міської ради.

До констатувального етапу експерименту залучено педагогів (12 осіб) та 20 представників родин вихованців. Було здійснено анкетування та проведено бесіди з учасниками експерименту.

Питання, на які повинні були відповісти вихователі закладу дошкільної освіти, стосувалися патріотичного виховання дошкільників: визначання поняття «патріотичне виховання», його представлення у Базовому компоненті дошкільної освіти, сутності поняття «соціально-громадянська компетентність», методів національно-патріотичного виховання.

Для отримання об'єктивної інформації щодо предмету дослідження були проведені бесіди з вихователями. Цей етап роботи спрямований на уточнення отриманих під час анкетування даних і

визначення рівня теоретичних знань опитуваних, стосовно формування патріотичних почуттів вихованців.

Проаналізуємо результати опитування педагогів (Додаток А.).

Педагоги-практики мали змогу представити власний досвід взаємодії старшими дошкільниками та їх батьками.

Після проведеної роботи результати виявилися такі.

Оцінку «1» отримав 1 вихователь. Ці показники стосуються людей з низьким рівнем готовності до формування патріотичних почуттів у дошкільників.

Ті, у кого рівень нижче середнього, отримали оцінку «2» - люди, які не прагнуть удосконалення вищезазначеного аспекту професійної діяльності спілкування, Вони не виявляють ініціативи в організації інноваційних форм і методів патріотичного виховання, уникають прийняття самостійних рішень та в основному діють за вказівками керівництва. Таких визначено 1 особа.

Оцінку «3» отримали ті педагоги, хто має середній рівень знань методики народознавчої роботи, проте їх професійний потенціал не характеризується високою стійкістю. 6 вихователів оцінені на «3».

В педагогічному колективі 2 особи отримали оцінку «4». Ця група продемонструвала досить високий рівень обізнаності форм і методів роботи з формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Представники групи з високим рівнем (5 осіб) впевнено поведуться у нових освітніх ситуаціях, відкриті для нових форм роботи з дітьми, активні в різних видах професійної та особистої діяльності, здатні самостійно приймати рішення. Вони отримали оцінку «5».

Таким чином, високий рівень продемонстрували 5 респондентів, середній – 6 осіб, низький – 2 особи.

Отримані результати пояснюються тим, що педагоги-практики, які взяли участь у дослідженні, мають значний досвід професійної

діяльності. Зазначено, що четверо з них нещодавно закінчили навчання в закладах вищої освіти та активно усвідомлюють інформацію, отриману під час вивчення таких навчальних дисциплін, як «Педагогіка загальна», «Педагогіка дошкільна», «Народознавча робота в ЗДО» та ін.

Після аналізу відповідей було виявлено, що існує потреба у впровадженні інноваційних форм роботи з дітьми та їх батьками. Особливу увагу слід звернути на питання взаємодії з родинами в умовах дистанційної освіти. У опитуванні взяли участь 20 представників родин вихованців, яким було запропоновано висловити свої відповіді на запитання анкети (Додаток Б). Після аналізу відповідей респондентів можна сформулювати наступні висновки.

У цілому усі батьки розуміють важливість формування патріотичних почуттів у дітей. Їх влаштовує взаємодія із закладом дошкільної освіти у цьому напрямку освітньої роботи. Окремі представники родин визнають те, що саме вони несуть основну відповідальність за патріотичне виховання своїх дітей.

Серед побажань щодо виховання особистісних якостей було названо: самостійність (4 родини), доброту та милосердя (6 родин), комунікабельність (4 родини), працелюбність (6 родин).

На питання «Назвіть, до участі у яких заходах в діяльності ЗДО щодо патріотичного виховання дітей Ви готові» зафіксовані такі відповіді: залучення до підготовки святкових ранків, організації подорожей та екскурсій, сімейних тематичних змагань (6 родин); відвідування занять із подальшим обговоренням (4 родини).

Дві родини виявили бажання керувати народознавчою гуртковою роботою або поділитися своїми творчими вміннями із дітьми та педагогами.

Лише 2 родини засвідчили, що разом з дітьми відвідують музеї та виставки у місті свого проживання.

У патріотичному вихованні своєї дитини батьки назвали такі труднощі: недостатня обізнаність із теоретичним матеріалом з патріотичного виховання (6 родин), обмеженість часу для спілкування з дитиною (8 родин), відсутність досвіду виховання дитини (5 родин).

Батьки назвали такі методи патріотичного виховання, які використовують у спілкування із дітьми: пояснення, особистий приклад, заохочення, залучення до спільної діяльності, обговорення ситуацій. Жодна родина не вказала метод переконання, доступне дитині доручення та аналіз його виконання.

Серед переліку тем, що потребують особливої уваги у вихованні патріотичному вихованні дітей дошкільного віку, визначено «Історія рідного краю», «Українське образотворче мистецтво», «Символи та обереги нашої держави».

Аналіз проведеної роботи з батьками свідчить про існування ситуацій, які викликають невдоволення з їх боку. Зокрема, батьки висловлюють конкретне занепокоєння щодо результатів навчальної діяльності своїх дітей старшого дошкільного віку, особливо у зв'язку з готовністю до навчання у Новій українській школі, зокрема у форматі дистанційної освіти.

Серед виявлених проблемних питань є неуважність окремих сімей до вікових особливостей дошкільників. Деякі батьки висловили бажання отримувати більше зацікавленості від вихователів у відношенні своєї дитини. Також існують родини, які не задоволені навчальними досягненнями своїх дітей.

Всього 5 сімей заявили про бажання здійснювати благодійну або волонтерську діяльність щодо вивчення життя українських патріотів та видатних осіб свого краю. Серед причин вказано брак часу та велику відповідальність такої діяльності.

Високий рівень обізнаності щодо патріотичного виховання отримали 3 особи, середній – 15 осіб, низький – 2 особи.

Таким чином, аналіз опитування підтвердив припущення, що формування патріотичних почуттів у дошкільників в умовах сьогодення є одним з найбільш проблемних сфер професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Умови воєнного стану суттєво впливають на організацію освітнього процесу, призводячи до збільшення напруження та виникнення певних труднощів як для педагогів, так і для батьків.

Рівні сформованості здатності до формування патріотичних почуттів у дошкільників вихователів та батьків до взаємодії представлено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2. 1.

Рівні сформованості здатності вихователів та батьків до взаємодії на констатувальному етапі експерименту, в %

Рівень Показники	Високий		Середній		Низький	
	вихователі	батьки	вихователі	батьки	вихователі	батьки
	4	3	6	15	2	2
Всього	7 осіб – 22 %		21 особа – 65 %		4 особи – 13 %	

Після проведення опитування та анкетування було визначено, що загальні показники сформованості вищезазначеної здатності у вихователів та батьків такі: високий рівень – 22%, середній – 65%, низький – 13%.

Аналіз проведеної на констатувальному етапі дослідження роботи виявив організаційно-педагогічні умови усвідомлення педагогами необхідності ефективної взаємодії з родинami вихованців в аспекті формування патріотичних почуттів у старших дошкільників: забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до роботи з дітьми та їх батьками; підвищення рівня психолого-педагогічної

компетентності батьків в питаннях виховання дітей; органічне поєднання традиційних та інноваційних форм роботи з патріотичного вихованні дошкільників. Саме від їх дотримання залежатиме результат формування у дітей старшого дошкільного віку патріотичних почуттів.

У Таблиці 2.2 представлено показники сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку та рівні їх прояву.

Таблиця 2.2

**Орієнтири сформованості патріотичних почуттів
у дітей старшого дошкільного віку**

Показники	Рівні їх прояву		
	стійкий	ситуативний	фрагментарний
1. Пошана до національних і державних символів.	Знає та шанує національні державні символи. Виявляє інтерес до історії їх походження. Знає й виконує правила поведінки щодо гімну та прапора.	Знає та шанує державні символи. Знає правила поведінки щодо гімну та прапора, виконує їх після нагадування.	Знання про національні й державні символи поверхневі. Недостатньо знає правила поведінки щодо гімну та прапора й не виконує їх.
2. Інтерес до героїчного минулого країни, до життя прославлених земляків.	Виявляє інтерес до історії своєї Вітчизни, до її героїчного минулого. Знає імена відомих земляків та історичних постатей.	Не завжди виявляє інтерес до історії своєї Вітчизни. Коли необхідно, цікавиться життям прославлених земляків.	Не виявляє інтересу до своєї Вітчизни, до її минулого. Не цікавиться життям прославлених земляків, не замислюється над значенням цих подвигів для міста та країни.

3. Любов до рідного краю, до рідних місць, рідної мови.	Знає, що край, місто, вулиця, дім - це Батьківщина. Виявляє гордість за свій народ, за Україну. Любить рідну мову, виявляє бажання розмовляти українською.	Знає, що край, місто, вулиця, дім - це Батьківщина. Шанує рідну мову, після нагадування розмовляє українською мовою.	Знає, що край, місто, вулиця, дім - це Батьківщина, але не виявляє бажання поглибити знання. Розмовляє українською мовою за зразком, по необхідності.
4. Пошана до героїв Батьківщини, знання пам'ятників та визначних місць рідного міста.	Виявляє інтерес до історичних пам'яток міста. Проявляє шанобливе ставлення до героїв Батьківщини.	За умови мотивації виявляє інтерес до історичних пам'яток, бере участь у вшануванні героїв.	Рідко цікавиться історичними пам'ятками міста. При наявності контролю з боку дорослих та нагадування долучається до справ, пов'язаних з шануванням героїв.
5. Пошана до народних та традицій, звичаїв, національних і родинних свят.	Дотримується народних та родинних звичаїв, традицій, свят. Знає колядки, щедрівки, колискові пісні, народні ігри та забави, любить їх виконувати.	Має мінімальні уявлення про родинні звичаї, традиції та свята. Знає окремі колядки, щедрівки, колискові пісні, народні ігри та забави, при мотивації виявляє до них інтерес.	Знає про окремі народні, родинні звичаї, традиції та свята, але не надає їм великого значення. Знає деякі колядки, щедрівки, народні ігри, при необхідності може виконати.

У Таблиці 2.3 представлено результати визначення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. СТ – стійкий рівень, СИТ – ситуативний рівень, ФР – фрагментарний рівень.

Таблиця 2.3

**Кількісний аналіз рівня сформованості патріотичних почуттів
у дітей старшого дошкільного віку на початку експерименту**

№	Ім'я дитини	1 показник	2 показник	3 показник	4 показник	5 показник	Переважають
1	Стас Т.	СИТ	СИТ	СТ	СТ	СИТ	СИТ
2	Яна К.	СИТ	ФР	СИТ	СИТ	ФР	СИТ
3	Лілія Ч.	ФР	СИТ	ФР	ФР	ФР	ФР
4	Ігор Т.	СИТ	СИТ	СТ	СТ	СИТ	СИТ
5	Ірина В.	ФР	СТ	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ
6	Юлія М.	СИТ	ФР	СИТ	СИТ	ФР	СИТ
7	Влада С	СИТ	ФР	ФР	СИТ	ФР	ФР
8	Ярослав Д.	ФР	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ
9	Богдан В.	ФР	СИТ	ФР	СИТ	ФР	ФР
10	Сергій А.	СИТ	СТ	СТ	СТ	СИТ	СТ
	Всього:	Ст – 0 СИТ – 6 ФР – 4	Ст – 2 СИТ – 5 ФР – 3	Ст – 3 СИТ – 4 ФР – 3	Ст – 3 СИТ – 6 ФР – 1	Ст – 0 СИТ – 5 ФР – 5	Ст – 1 СИТ – 6 ФР – 3

Зупинимося детальніше на аналізі результатів проведення кожного діагностичного завдання.

1 показник прояву патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Пошана до національних і державних символів.

В ході діагностичного дослідження було виявлено, що у старших дошкільників за першим показником відсутній стійкий рівень, 6 дітей продемонстрували ситуативний, 4 дитини – фрагментарний рівні.

Висновок: потребують особливої уваги дії педагогів щодо формування у дітей знань національних державних символів, розвитку

інтересу до історії їх походження. Діти повинні знати правила поведінки щодо гімну та прапора.

2 показник прояву патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Інтерес до історії рідного краю, героїчного минулого країни, до життя прославлених земляків.

За другим показником стійкий рівень продемонстрували двоє дітей, фрагментарний – 3 особи. Найбільше виявлено ситуативного показника – 5 дітей.

Висновок: більше уваги варто вихователям ЗДО приділяти питанням історії Вітчизни, формуванню бажання цікавитися життям видатних діячів України.

3 показник прояву патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Любов до рідного краю, до рідних місць, рідної мови.

Згідно з третім показником стійкий рівень мають 3 дитини, ситуативний – 4, фрагментарний рівень виявили 3 особи.

Висновок: особливої уваги потребують теми, пов'язані із вивченням історії рідного краю, української мови. Важливо виховувати гордість за свій народ, за Україну.

4 показник прояву патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Пошана до героїв Батьківщини, знання пам'ятників міста.

Відповідно до четвертого показника вихованці ЗДО виявили такі результати: стійкий рівень – 3 особи, ситуативний – 6, фрагментарний – 1 дитина.

Висновок: необхідно удосконалювати педагогічну діяльність щодо формування у дітей цікавості до історичних пам'яток, визначних місць рідного міста. Необхідно мотивувати дітей долучатися до справ, пов'язаних з вшануванням героїв, воїнів ЗСУ.

5 показник прояву патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Пошана до народних та традицій, звичаїв, національних і родинних свят.

Показники за п'ятим рівнем свідчать про відсутність стійкого рівня, по 5 осіб виявили ситуативний та фрагментарний рівні.

Висновок: на особливу увагу заслуговують форми роботи з дітьми щодо вивчення і дотримання народних та родинних звичаїв, традицій, свят. Необхідно вивчати з дітьми колядки, щедрівки, колискові пісні, народні ігри та забави тощо.

Отже, в результаті діагностики встановлено, що серед старших дошкільників, які брали участь у дослідженні, переважає ситуативний та фрагментарний рівень виявлення патріотичних почуттів. Стійкий рівень спостерігається лише у однієї дитини. Це свідчить про важливість систематичної та цілеспрямованої роботи з дітьми з метою формування національно-патріотичних почуттів.

2.2. Методи і форми роботи з формування патріотичних почуттів у дошкільників

Як завсвідчили результати констатувального етапу експерименту щодо з'ясування рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, особливої уваги заслуговують форми, методи та прийоми роботи щодо вивчення державних символів та оберегів, оформлення етнічних осередків, ознайомлення із традиціями та культурою українського народу, залучення вихованців ЗДО до національних традицій та обрядів.

Символіка є важливою складовою державної ідентичності та представляє країну на міжнародній арені. Україна, яка має багатий історичний спадок та духовно насичений народ, володіє численними символами. Серед них виділяються вишиваний рушник, завітчаний віночок та барвисті вишиванки. Окрім цього, верба та калина також є символами, без яких, за народним висловом, «немає України».

Надзвичайно важливо впроваджувати знайомство дітей дошкільного віку з державними та народними символами шляхом читання художніх творів, легенд та вивчення віршів. Цей підхід дозволяє здобувати точне та доступне для дітей розуміння цих понять.

Для ефективного навчання дітей важливо використовувати фото- та відеоматеріали, які допоможуть їм зрозуміти важливість збереження державних символів. Це може бути ілюстровано прикладами мужності дорослих та дітей, які захищають Прапор і Герб, або співають Гімн України на важливих площах, навіть у важкі часи. Такий підхід допоможе відтворити їхні почуття та думки через творчість.

Враховуючи культурно-історичний аспект, слід підкреслити, що головною метою є допомогти дітям накопичити та осмислити знання про конкретні події і факти з історії, культури та традицій України. Важливо не обмежуватися загальними уявленнями, а допомагати кожному дитині активно засвоювати та розкривати ці знання. Цей процес можна зробити більш насиченим емоційними переживаннями та яскравими образами, що буде допомагати дітям більше зацікавитися навчанням [36].

Етнографічні осередки мають важливе значення у залученні дітей до вивчення традицій, історії та культури своєї країни. Такі осередки зазвичай включають різноманітні символи, які є статичними атрибутами національної спадщини, такі як вишитий рушник, віночок, елементи національного одягу, посуд, а також зображення національних та народних символів. Однак для більш поглибленого розуміння та зацікавленості дітей варто вдосконалити вміст таких осередків, додавши елементи, які спонукають до творчості, експериментів та застосування у різних ігрових ситуаціях. Особливу увагу слід приділити тому, щоб наочні матеріали та предмети в осередку були доступні для дітей протягом усього дня, а не обмежувалися лише часом занять.

Важливим аспектом в організації етнографічних осередків є наявність виробів українських народних майстрів поряд із творчими роботами самих дітей. Такий підхід дозволить продемонструвати знання дітей про традиційні ремесла та майстерність народних майстрів. Додатково етнографічний осередок можна збагатити тематичними альбомами, фотографіями рідного міста, пам'яток та краєвидів. Ці матеріали допоможуть дітям щодня поглиблювати свої знання про рідну країну [30, с. 19].

При роботі з дошкільниками варто використовувати методи та засоби, спрямовані на зацікавлення їх традиціями та культурою українського народу, розвивають патріотизм та громадянську свідомість відповідно до їхніх вікових особливостей. Особливо ефективними є активні методи взаємодії з дітьми, такі як організація проблемних бесід та полілогів, створення ігрових та проблемних ситуацій морально-етичного характеру. Ці підходи допоможуть дітям не тільки вивчати традиції та культуру, але й розвивати власні думки, вміння аргументувати свої погляди, а також формувати особистісні якості.

Приклад проведення заняття з елементами народознавства наведено у Додатку В.

Спонування до творчого пошуку та проектної діяльності включає в себе завдання зі збирання та аналізу інформації з національно-патріотичної тематики, вивчення звичаїв та традицій рідного краю, а також розв'язання проблемних ситуацій шляхом спільних рішень та колективної діяльності. У цьому контексті важливо пам'ятати слова Василя Сухомлинського, який наголошував на тому, що патріотизм є серцевиною людини та основою для активної позиції в житті.

Ураховуючи сучасний контекст, необхідно звертати увагу на те, що Україна перебуває в умовах війни та окупації деяких територій. Особливу увагу слід приділити дітям, які проживали в окупованих та де окупованих областях. Для них важливо створити спеціальні освітні

програми та заходи, що допоможуть їм адаптуватися та розуміти складні реалії.

Образотворча діяльність займає важливе місце в освітньому процесі. Малюнки та творчі вироби дітей відображають їхнє ставлення до рідного дому, природи, країни та традицій. Це можуть бути як індивідуальні, так і колективні роботи національно-патріотичного характеру, що розробляються разом із педагогом.

Слід враховувати, що діти дошкільного віку тільки навчаються аналізувати та робити висновки. У цьому процесі важливу роль відіграють їхні емоції та враження. Таким чином, для засвоєння нової інформації слід використовувати народні прислів'я, приказки, казки, пісні та ігри, які сприяють емоційному сприйняттю. Також важливо включати дітей у народні свята та обряди, що сприяють розвитку художніх здібностей, навичок спільної діяльності та відчуття колективної приналежності [30, с. 19].

Національні традиції та обряди мають важливе значення у вихованні дітей дошкільного віку. Вони сприяють відновленню зв'язку з цінностями предків, формуванню позитивного настрою, розкриттю основ моральної поведінки та навчанню терплячості відносно всього живого. Важливо звернути увагу дітей на багатство народної творчості, яке включає різні ремесла, такі як різьбярство, лозоплетіння, гончарство, музика, література, вишивка, писанкарство, живопис та інші.

Особливу акцент слід зробити на подання українського народу як творчої, талановитої та працьовитої спільноти. Для ознайомлення дошкільників зі скарбницею української народної творчості можна використовувати різноманітні ілюстративні матеріали, енциклопедії, організувати творчі майстер-класи та ділитися родинними історіями.

Формування соціальних навичок поведінки в громадянському суспільстві починається з перших днів життя дитини і є надзвичайно важливим процесом. Ця робота є тривалою і вимагає систематичного

підходу. Кожен віковий період має свої особливості, пов'язані з рівнем досвіду та можливостями дітей.

У дошкільному дитинстві формування соціальних навичок відбувається через спостереження, імітацію та взаємодію з близькими дорослими. Діти вчаться спілкуватися, розуміти власні потреби та потреби інших, а також вирішувати конфлікти.

У дошкільному віці діти починають вивчати правила спільного життя в групі та в ширшому суспільстві. Вони вчаться дотримуватися правил, виражати свої думки та відчуття, а також розвивають навички співпраці та емпатії.

У шкільному віці діти засвоюють більше складних соціальних навичок, таких як відповідальність, самостійність та участь у громадському житті. Вони вивчають основи громадянської культури і розвивають свій громадянський ідентифікаційний потенціал.

Формування соціальних навичок поведінки у громадянському суспільстві – це постійний і поетапний процес, який враховує вікові особливості та потреби дітей у різних життєвих етапах [22, с. 23].

Важливим об'єктом дослідження є народні ігри та іграшки. Вони відображають особливості життя, побуту, звичаї та традиції українського народу, а також мають великий історичний та творчий потенціал. Різноманітність національних ігор та іграшок дозволяє відчути регіональні відмінності, зокрема косівські й опішнянські іграшки, а також традиційні ляльки-мотанки та інші.

Завдяки народним іграм та іграшкам діти не лише розважаються, але й навчаються грамотності, вивчають фольклор, розвивають математичні здібності. Такий метод навчання сприяє їхньому цікавому і пізнавальному розвитку. Передусім, такі ігри та іграшки сприяють зміцненню національної самобутності й формуванню менталітету маленьких українців як гідних особистостей, спрямованих на добро та позитивні цінності.

Національні традиції та обряди мають важливе значення у вихованні дітей дошкільного віку. Вони сприяють відновленню зв'язку з цінностями предків, формуванню позитивного настрою, розкриттю основ моральної поведінки та навчанню терплячості відносно всього живого. Важливо звернути увагу дітей на багатство народної творчості, яке включає різні ремесла, такі як різьбярство, лозоплетіння, гончарство, музика, література, вишивка, писанкарство, живопис та інші.

Особливу акцент слід зробити на подання українського народу як творчої, талановитої та працьовитої спільноти. Для ознайомлення дошкільників зі скарбницею української народної творчості можна використовувати різноманітні ілюстративні матеріали, енциклопедії, організувати творчі майстер-класи та ділитися родинними історіями.

Важливим об'єктом дослідження є народні ігри та іграшки. Вони відображають особливості життя, побуту, звичаї та традиції українського народу, а також мають великий історичний та творчий потенціал. Різноманітність національних ігор та іграшок дозволяє відчувати регіональні відмінності, зокрема косівські й опішнянські іграшки, а також традиційні ляльки-мотанки та інші.

Завдяки народним іграм та іграшкам діти не лише розважаються, але й навчаються грамотності, вивчають фольклор, розвивають математичні здібності. Такий метод навчання сприяє їхньому цікавому і пізнавальному розвитку. Передусім, такі ігри та іграшки сприяють зміцненню національної самобутності й формуванню менталітету маленьких українців як гідних особистостей, спрямованих на добро та позитивні цінності.

Включення дітей до підготовки та відзначання різних свят грає важливу роль у вихованні. Ця практика сприяє розвитку любові до власної країни, повазі до трудової діяльності людей, формуванню вмінь продуктивно та цілеспрямовано працювати, а також глибокого почуття поваги до історії та культурного спадку народу.

Участь дітей у народних святах сприяє зближенню їх з природою, розумінню важливості власної діяльності для розвитку та популяризації рідного краю. Це сприяє формуванню прагнення робити власними руками та трудовими зусиллями для збереження та розвитку традицій та цінностей. Один із найближчих прикладів – свято Великодня. Дитяча участь у розмалюванні писанок та створенні композицій сприяє обговоренню важливих великодніх традицій.

Також важливо ознайомлювати дітей з державними святами, такими як День Конституції, День Незалежності, через ігровий підхід розкриваючи їхнє значення у національній історії.

Ознайомлення з традиціями свят допомагає дошкільникам розширити своє емоційне сприйняття та знання про їхнє довкілля, родину та Батьківщину.

Необхідно пам'ятати, що наша країна – це не лише матеріальне середовище, але й наша спільнота. У цей час важливо об'єднатися та подолати виклики. Спільне бажання бачити Україну міцною, мирною та процвітаючою допоможе здолати будь-які труднощі [14, с. 12].

З метою підготовки педагогів ЗДО до національно-патріотичного виховання дошкільників розроблено низку заходів. Використано досвід реалізації річного завдання за громадянсько-патріотичним напрямом освітнього процесу, представлений у журналі «Вихователь-методист дошкільного закладу» [31].

2.3. Результати педагогічного дослідження

Вже на етапі дошкільного віку важливо покласти основи для формування життєвої позиції майбутнього громадянина-патріота. Це включає в себе виховання поваги до батьків, родоvodu, традицій та історії власного народу, розвиток працьовитості, виховання патріотичної самосвідомості та громадянської відповідальності, орієнтацію на повагу до законів Української держави та володіння державною мовою.

У попередньому столітті відчуття України як Батьківщини та належності до української громади формувалося на початковому етапі. Проте знання та сприйняття про державу розглядалися окремо від емоційної сфери. Одна з причин цього – прагнення поповнити інформаційне поле.

Зрозуміло, що знання, які здобуті поверхнево та без емоційного занурення, не впливають на формування патріотичних почуттів. Саме через особистий приклад дорослих діти можуть вбачати сенс та значення патріотизму.

Сучасний період характеризується важливістю швидкого зростання дітей у військових умовах. Цей фактор зумовлює необхідність врахування емоційних вражень та життєвого досвіду. Діти, незалежно від місця проживання, отримують глибокі почуття, які формують їх патріотичну позицію. Спільні емоційно насичені дії батьків та інших дорослих сприяють формуванню чіткої патріотичної життєвої позиції.

Для педагогів ЗДО організовано низку тематичних семінарів, метою яких було ознайомлення із елементами патріотизму (наслідування традицій рідного краю, до інших людей, актуалізувати знання педагогів про нормативно-правові документи, що регламентують громадянсько-патріотичне виховання дошкільників, характеристика вікових особливостей формування патріотизму в дітей.

З метою підвищення рівня самосвіти вихователям ЗДО було запропоновано опрацювати статті в періодичних виданнях із громадянсько-патріотичного виховання дошкільників, ознайомитися з особливостями організації проектної діяльності дітей різних вікових груп, доповнити методичну картотеку технологічними картками проектів.

Також було розроблено методичні рекомендації «Чим наповнити етнографічні осередки», «Як додати функціональності різним об'єктам

етнографічних осередків», «Як використовувати регіональні особливості в облаштуванні предметного розвивального середовища груп».

Цікавим виявився семінар-практикум «Як навчати дітей любити Батьківщину». Його мета: розширити знання педагогів про особливості організації проєктів громадянсько-патріотичного змісту.

Проведено майстер-клас для педагогів «Традиції рідного краю, історичні факти». Мета: актуалізувати знання про етнографічні особливості рідного краю.

Проведено виставку-презентцію «Наочні посібники для формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку», квест «Плакаємо любов до України».

Під час засідання педагогічної ради «Традиції рідного краю як засіб національно-патріотичного виховання дошкільників» розглянуто питання :

- Народні ігри в роботі з дошкільниками
- Мініпроєкти яз засіб ознамлення дітей із традиціями та культурою українського народу
- Українські народні іграшки

Для дітей експериментальної групи було організовано художньо-продуктивну діяльність: діти отримали завдання виготовити саморобні книжечки «Я і моя сім'я», «Місто, в якому я живу», «Мої мрії».

Для дітей та їх родин проведено пошукову роботу із використанням атласів та енциклопедій «Регіони України та їх столиці», «Відомі міста України та їх унікальні пам'ятки», «Рослинний світ мого регіону».

Велику активність виявили малюки під час залучення до режисерських ігор «Місто миру та щастя», «Загін екологів на березі річки», «Подорож на синьо-жовту планету».

Цікавим виявився бліц-турнір «Українські національні страви».

Для вивчення рідної мови проведено було конкурс української дитячої поезії. Діти декламували вірші.

Вихователі використовували у роботі з дітьми дидактичні вправи з елементами мнемотехніки – «Відгадай за описом», «Прихований персонаж української народної казки», «Прислів'я та приказки».

Завершився цикл заходів із формування патріотичних почуттів розігруванням соціально-комунікативних ситуацій «Допоможи другу...», «Вчинки патріотів», «Рука допомоги».

До роботи щодо формування патріотичних почуттів обов'язково залучати батьків. «Сім'я є першим національним, духовним, соціальним та емоціональним мікросередовищем, в якому народжується, розвивається й виховується дитина» [26, с.304].

Разом із батьками вихованців проведено віртуальну виставку поробок та малюнків «Український оберіг» та клонкурс фото колажів «Ми – українці!».

Проведено родинне свято «Традиції нашої сім'ї».

Після проведеної роботи здійснено аналіз результатів. Вони представлені у Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Кількісний аналіз рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку на заключному етапі експерименту

№	Ім'я дитини	1 показник	2 показник	3 показник	4 показник	5 показник	Переважають
1	Стас Т.	СИТ	СИТ	СТ	СТ	СТ	СТ
2	Яна К.	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ	ФР	СИТ
3	Лілія Ч.	СТ	СИТ	ФР	СИТ	СИТ	СИТ
4	Ігор Т.	СТ	СИТ	СТ	СТ	СИТ	СТ
5	Ірина В.	СИТ	СТ	СТ	СИТ	СИТ	СИТ
6	Юлія М.	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ	ФР	СИТ

7	Влада С	СИТ	ФР	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ
8	Ярослав Д.	СИТ	СТ	СТ	СТ	СИТ	СТ
9	Богдан В.	ФР	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ	СИТ
1 0	Сергій А.	СТ	СТ	СТ	СТ	СТ	СТ
	Всього:	СТ – 3 СИТ – 6 ФР – 1	СТ – 3 СИТ – 6 ФР – 1	СТ – 5 СИТ – 4 ФР – 1	СТ – 4 СИТ – 6 ФР – 0	СТ – 2 СИТ – 6 ФР – 2	СТ – 4 СИТ – 6 ФР – 0

Як бачимо, за першим показником кількість фрагментарних та ситуативних рівнів зменшилася, а стійкого збільшився. За другим і третім показниками зменшилися ситуативний та фрагментарні рівні. За четвертим і п'ятим – збільшилася кількість дітей із стійким рівнем сформованості патріотичних почуттів.

Отже, національно-патріотичне виховання в дошкільній освіті має особливе значення. Воно включає у себе формування патріотичних почуттів та цінностей, які базуються на емоційно насичених діях дорослих та власному життєвому досвіду, що допомагають дітям розуміти глибину патріотизму та значення для нації.

ВИСНОВКИ

Національно-патріотичне виховання відзначається як неодмінна складова виховного процесу в системі дошкільної освіти в Україні. Поняття патріотизму, нарівні з іншими аспектами особистості, починає формуватися в дитинстві, коли дитина перебуває на стадії інтенсивного розвитку.

Формування патріотичних почуттів має величезне значення для формування позитивної національної ідентичності у майбутніх громадян України. Раннє ознайомлення зі своєю культурною спадщиною та історією покладає основу для розуміння та поваги до власної нації, що в подальшому сприятиме її розвитку та процвітанню.

Серед засобів національно-патріотичного виховання можна виділити використання національних символів, розповіді про видатних українців, вивчення української мови та культури. Важливо, щоб ці методи були доступні та цікаві для дітей, адже через гру та творчість дитина найкраще засвоює нові знання.

Національно-патріотичне виховання відзначається як неодмінна складова виховного процесу в системі дошкільної освіти в Україні. Поняття патріотизму, нарівні з іншими аспектами особистості, починає формуватися в дитинстві, коли дитина перебуває на стадії інтенсивного розвитку.

Завдання національно-патріотичного виховання дошкільників визначені нормативними документами, які регулюють діяльність системи дошкільної освіти. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», однією з основних метак дошкільної освіти є формування в дітей почуття любові до України, поваги до родини, народних традицій та звичаїв, оволодіння державною мовою, а також розуміння національних цінностей українського народу.

Державний стандарт дошкільної освіти у новій редакції встановлює завдання щодо формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Однією з ключових складових цієї компетентності є знання дітьми своєї рідної країни, її символіки, традицій та звичаїв. Зокрема, діти мають усвідомлювати, що Україна має свою територію, населення, культуру, мову та інші особливості.

1. За першим завданням нами визначено основні теоретичні підходи до патріотичного виховання. Згідно з думками багатьох науковців (І. Бех, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Бондаренко, А. Гончаренко, Н. Гавриш, О. Денисенко, О. Кононко, К. Крутій, О. Кириченко, Н. Лисенко, В. Лаппо, М. Стельмахович, Т. Поніманська, Н. Рогальська та ін.), у віці 6-7 років відбувається процес становлення національного

характеру, в якому закладаються корені любові до рідного краю, національної культури, а також формується почуття поваги до інших народів, їхньої ментальності та культурної спадщини.

З'ясовано, що патріотичне виховання є особливою сферою духовного життя людей, яке базується на любові до своєї родини, краю та Батьківщини. В основі патріотичного виховання лежить національне виховання, яке ґрунтується на визнанні особистістю своєї нації, свого народу.

Проведено дослідження, спрямоване на визначення теоретичних підходів до патріотичного виховання. Виявлено, що патріотичне виховання становить важливу складову духовного розвитку особистості, ґрунтуючись на глибокому почутті приналежності до родини, рідного краю і Батьківщини.

2. З'ясовано, що період старшого дошкільного дитинства визначає свої особливості у організації патріотичного виховання дітей, включаючи їх у різні види краєзнавчої роботи. Старший дошкільний вік є оптимальним для усвідомленого вивчення дітьми різних аспектів етнокультури рідного краю. У цьому віці виникають реальні можливості для опосередкованого засвоєння знань, які виходять за рамки їхнього життєвого досвіду та безпосереднього сприймання, що знаходяться віддаленими у просторі та часі. Високий рівень пізнавальної активності, емоційна чутливість та діяльнісна налаштованість є ключовими умовами для активного залучення дітей старшого дошкільного віку до елементів культури та історії свого народу, які можуть бути засвоєні за допомогою відповідних форм художнього краєзнавства.

3. На констатувальному етапі експерименту було проведено анкетування педагогів ЗДО. Опитування стосувалося патріотичного виховання дошкільників.

Високий рівень продемонстрували 5 респондентів, середній – 6 осіб, низький – 2 особи. В результаті аналізу відповідей можна

констатувати, що існує потреба у опануванні інноваційними формами роботи з дітьми та їх батьками. На особливу увагу заслуговує питання взаємодії з родинами в умовах дистанційної освіти.

Також до опитування було залучено 20 представники родин вихованців. Високий рівень обізнаності щодо патріотичного виховання отримали 3 особи, середній – 15 осіб, низький – 2 особи.

Аналіз опитування педагогів та родин вихованців ЗДО підтвердив припущення, що формування патріотичних почуттів у дошкільників в умовах сьогодення є одним з найбільш проблемних сфер професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Умови воєнного стану під час організації освітнього процесу суттєво впливають на напруження та певні складнощі з боку як педагогів, так і батьків.

З метою визначення рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку було проведено бесіди, спостереження, опитування найближчого оточення дітей.

Виявлено, що у старших дошкільників, які були задіяні у діагностиці, переважає ситуативний та фрагментарний рівень прояву патріотичних почуттів. Стійкий рівень спостерігається тільки у однієї дитини. Це свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи з дітьми щодо формування національно-патріотичних почуттів.

4. Як завсвідчили результати констатувального етапу експерименту щодо з'ясування рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, особливої уваги заслуговують форми, методи та прийоми роботи щодо вивчення державних символів та оберегів, оформлення етнічних осередків, ознайомлення із традиціями та культурою українського народу, залучення вихованців ЗДО до національних традицій та обрядів. Після проведеної роботи показники сформованості патріотичних почуттів у старших дошкільників, задіяних в експерименті, підвищилися.

Отже, вважаємо, що завдання магістерського дослідження виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Байер О. Оцінюємо соціально-громадянську компетентність дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2022. № 11. С. 15
3. Бех І. Д. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. Виховательметодист дошкільного закладу. 2016. № 6. С. 4–8.

4. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Гірська школа українських Карпат: наук.- метод. журнал. 2015. № 12-13. С. 26–37.
5. Бех І. Патріотизм має бути дієвим: сучасний підхід до патріотичного виховання. Дошкільне виховання. 2016. № 8. С. 2–4.
6. Богуш А. М. Діти і соціум. Л: Альмаматер, 2006. 368 с.
7. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. К.: Вища школа, 2004. 407 с.
8. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку : концепція Софії Русової та сьогодення. Дошкільне виховання. 2016. № 2. С. 2-6.
9. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
10. Богуш А. М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. К., Вища школа, 2002. 407 с.
11. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість у громадському становленні особистості. Київ: СКО Беркут, 2002. 64 с.
12. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
13. Вікова та педагогічна психологія: Навч. пос. для студ. ВНЗ за авт-вом О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднічук та ін. 2-ге вид. К. Каравела, 2007. 400 с.
14. Гавриш Н.В. Виховуємо патріотів змалечку. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2022. № 5. С. 12
15. Гумовська Л. М. Розвиток соціально-емоційної сфери дошкільників. Авторська програма. Розробки занять для дітей 3-6 років життя. Х. : Вид. група «Основа», 2011. 218 с.

16. Гусакова М. П. Зворотний зв'язок у вихованні дошкільника: психологічна освіта чи батьківський досвід. Практична психологія та соціальна робота, 2014. № 9. С. 4-9.
17. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. Наук. кер. проєкту О.В. Огневюк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 440 с.
18. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
19. Індивідуалізація виховання дошкільника: навч. посіб. С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко, О.О. Вовчик-Блакитна та ін. К., 2007. 152 с.
20. Кононенко О. В. Музейне освітнє середовище як джерело духовного розвитку дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. № 4. С. 27-32.
21. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). К.: Стилос, 2000. 336 с.
22. Косенчук О., Куземко Л. Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2021. № 6. С. 23
23. Крутій К. Л. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку. Запоріжжя : ТОВ "ЛПС" ЛТД, 2020. 244 с.
24. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. Дошкільне виховання. 2001. № 9. С.12.
25. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства: навч.-метод. посіб. К. : Видавниий Дім «Слово», 2011. 720 с.
26. Лисенко Н., Кирста Н. Педагогіка українського дошкілья. Ч. 2: навч. посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с.

27. Михальченко Н. М. Національно-патріотичне виховання в закладах дошкільної освіти : навчально-методичний посібник для дистанційного навчання Миколаїв: СПД Румянцева Г. В., 2021. 206 с.
28. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти : методичний посібник. За заг. ред. Т.В. Киричук, О.М. Кулик, Н.Н. Шаповал. Тернопіль. Мандрівець, 2016. 272 с.
29. Муравська М., Швайгерт Н. Вибрати не можна: як навчити дітей любити Батьківщину. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2019. № 8. С. 14
30. Нерянова С. Національно-патріотичне виховання дошкільників: коротко про головне. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2021. № 8. С. 19
31. План реалізації річного завдання за громадянсько-патріотичним напрямом освітнього процесу. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2021. № 8. С.16
32. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-ге вид., переробл. Київ.ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
33. Психологія розвитку та формування особистості дитини : реком. бібліогр. покажч. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад.: Т. І. Неудачина ; відп. ред. О. Г. Коробкіна. Харків : ХНПУ, 2018. 76 с.
34. Русова С. Соціальний інстинкт. Вибр.пед.тв. у 2 кн. За ред. Є. І. Коваленко. 1997. Київ: Либідь. 272с.
35. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибр. твори : У 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1980. Т. 3. Київ: Радянська школа, 1980. С. 327-337.
36. Українське народознавство: навч. посібн. За ред.. С.П. Павлюка. 2-ге вид. К.: Знання, 2004. 570 с.

37. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні (уривки). Педагогічні твори: У 6 т. Т. 1. Упоряд. С. Ф. Єгоров. Педагогіка, 1990. 416 с.

38. Федяєва В.Л. Сімейна педагогіка: хрестоматія. Том I. Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. 452 с.

39. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко; За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. 511 с.

40. Чорна К. Суть патріотизму і його виховання в сучасних умовах. Виховання в сучасному освітньому просторі. Київ-Умань, 1997. С. 74- 78.

ДОДАТКИ

Додаток А.

АНКЕТА

«Національно – патріотичне виховання дітей дошкільного віку»

1. Базовий компонент дошкільної освіти – це
  - закон;
  - інструкція
  - державний стандарт
2. Виконання вимог Базового компонента щодо патріотичного виховання передбачає _____
3. Перелічіть основні засоби патріотичного виховання дошкільників:

_____

_____
4. Складником якого освітнього напрямку є національно – патріотичне виховання?

_____
5. Назвіть мету освітнього напрямку «Дитина в соціумі»

_____
6. Розкрийте сутність поняття «Національно-патріотичне виховання»

_____

_____

7. Які соціальні інститути мають найбільший вплив на національно – патріотичне виховання дітей дошкільного віку?
-
-
8. Перелічіть види діяльності, під час організації яких відбувається формування громадянина – патріота?
-
-
9. Які форми національно – патріотичного виховання знаєте?
-
-
- _____ Які використовуєте?
-
10. Які методи національно – патріотичного виховання знаєте?
-
-
- _____ Які використовуєте?
-
11. Які засоби національно – патріотичного виховання знаєте?
-
-
- _____ Які використовуєте?
-
12. Чи співпрацюєте з родинами вихованців з питань національно – патріотичного виховання. Якщо так, які форми взаємодії використовуєте?
-
-
13. Результатом національно – патріотичного виховання є:
-
-
14. Результатом сформованості патріотичних почуттів дитини дошкільного віку є:
-
-
15. Оцініть рівень сформованості соціально – громадянської компетентності дітей Вашої групи?
- Високий;
Достатній;
Середній;
Низький.
16. Які компоненти предметно – розвивального простору необхідні для якісної організації національно – патріотичного виховання?

---

17. Якою на Вашу думку, має бути наповнюваність національного осередку групи?

---

18. Які труднощі Ви зустрічаєте в процесі організації національно – патріотичного виховання?

---

19. Яку методичну допомогу Ви б хотіли отримати з метою активізації діяльності з формування соціально – громадянської компетентності дітей дошкільного віку?

Додаток Б.

**Анкета для батьків
«Патріотичне виховання дітей дошкільного віку»**

1.Що Ви розумієте під терміном «патріотичне виховання»?

---

2. Які якості формуються внаслідок патріотичного виховання?

3.Які, на Вашу думку, теми з патріотичного виховання дітей дошкільного віку потребують особливої уваги?

4.Як Ви вважаєте, хто несе основну відповідальність за патріотичне виховання дітей - педагоги або батьки?

---

5. Які методи сприяють ознайомленню дітей дошкільного віку з символікою держави, традиціями, пам'ятними датами?

6.Як Ви вважаєте, чи актуальна в сучасному суспільстві тема ознайомлення з родоводом сім'ї? Чи є у Вашому будинку сімейні традиції?

---

7. Чи відвідуєте ви разом з дітьми музеї і виставки нашого міста, області? Якщо ні, то чому?

---

8. Які труднощі відчуваєте? Потребуєте допомогу педагогів для формування патріотичних почуттів у своєї дитини?

---

9. Чи готові проводити роботу з дітьми через керівництво народознавчого гуртку? _____

10. Чи є Ваша родина учасником волонтерського руху? Якщо ні, чому?

Дякуємо за співпрацю!

Додаток В.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку

«Пишаємося своєю Батьківщиною – Україною»

Заняття спрямоване на розвиток патріотичних почуттів та ідентичності серед дітей старшого дошкільного віку через вивчення та розуміння України як їхньої Батьківщини та вивчення основних символів та традицій.

Мета заняття:

1. Познайти дітей з Україною як своєю Батьківщиною.
2. Розвивати почуття патріотизму та поваги до власної країни.
3. Виховувати усвідомлення своєї національної ідентичності та культурних цінностей.

Хід заняття:

1. Організація та мотивація дітей.
  - Привітання та розпочаток заняття.

- Пояснення теми заняття: «Сьогодні ми поговоримо про нашу Батьківщину - Україну, і про те, чому ми повинні пишатися тим, що ми є її часткою».

2. Бесіда про Україну. Перегляд фото колажу, відеороликів про Україну.

Прослуховування українських пісень.

- Питання: «В якій країні ви народилися», «Яка країна вважається Батьківщиною?», «Що для вас означає Україна?», «Які почуття ви відчуваєте до своєї Батьківщини?»

- Розповідь про символи України: прапор, герб, гімн.

- Розповідь про різні регіони України та їх особливості.

3. Гра «Знайди на карті України».

- Роздаємо дітям карти України та питаємо, чи вони можуть знайти на карті певні міста, річки, гори, тощо.

4. Виготовлення українського віночку.

5. Пісенна пауза, виконання української пісні «Ой, у лузі червона калина...»

-

6. Дидактична гра «Знайди символи».

- На столі розміщуємо картинки з символами України (прапор, герб, калина тощо).

- Діти повинні знайти відповідні символи на картинках та назвати їх.

7. Розповідь про традиційні свята в Україні, такі як Різдво, Великдень, День Незалежності тощо.

- Розповідь про традиції та звичаї, пов'язані з цими святами.

8. Заключне слово та підведення підсумків заняття.

- Запитання: «Чому ми повинні пишатися своєю Батьківщиною?», «Що вам найбільше запам'яталося під час цього заняття? Що найбільше сподобалося? Чому?»

- Підведення підсумків та заключне слово вчителя.
9. Виставка виготовлених українських віночків
10. Завершення заняття
- Подяка дітям за активну участь і активності.
  - Заключні привітання та прощання.